

MEHMED ÂKİF ERSOY'A GÖRE DOĞU'NUN GERİ KALMIŞLIĞININ, BATI'NIN GELİŞMİŞLİĞİNİN EĞİTİM-ÖĞRETİM İLE İLİŞKİSİ*

Prof. Dr. Mustafa KESKİN

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Özet

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu kolay olmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra neredeyse bütün ümitleri tükenmiş bir durumda olan Türk halkına yeni bir heyecan ve ruh kazandırmak için bazı fikir adamlarımız birtakım çözüm önerileri sunmuşlardır. Bunlardan birisi, millî şair ve düşünürümüz M. Âkif ERSOY'dur. M. A. Ersoy, "Fatih Kürsüsünde" adlı eserinde, bilime bigane kalmış, ümitsizlik girdabına düşmüş, yoksulluk ve fakirlik içinde yorgun ve dermansız kalmış, kısaca yok olmak üzere bulunan Türk milletine ümit, heyecan vermeye çalışmakta ve önerilerde bulunmaktadır. Ayrıca geri kalmışlığımızın nedenlerini ve bundan kurtulmanın çarelerini anlatır. Eğitimin yükseltilmesi ve eğitilmiş insanların çoğaltılmasını, bu çarelerin en önemlisi olarak görür.

Anahtar Kelimeler: M. Akif Ersoy, Safahat, Öğretmenler Günü, Milli şuur.

Abstract

The Republic of Turkey was established in many difficulties. After the First World War, some Turkish thinkers offered some solutions to restructure the independency of Turkish people who nearly lost its hope to remain as an independent state. The most prominent is Mehmet Akif ERSOY who is accepted as the national thinker and poet. Ersoy in his book "Fatih Kürsüsünde" tries to give a new emotion to Turkish nation who became far away from knowledge, fallen down to whirlpool of hopeless, became tyried by poverty, lost its energy, in summary nearly became disapper from the scene of history, to re-establish the independency and give some remedy to be developed country. The most helpful remedy which Ersoy puts forward is to increase the level of education.

Key Words: M. Akif Ersoy, Safahat, The day of teacher, National consciousness.

1. Giriş

24 Kasım "Öğretmenler Günü" münasebetiyle "SAFAHAT"¹ın dördüncü kitabı olan "FATİH KÜRSÜSÜNDE"²n, İstiklâl Marşı şairimiz Mehmed Âkif

---

* Bu yazı, 24 Kasım 2004 öğretmenler günü dolayısıyla Erciyes Üniversitesinde düzenlenen panelde sunulmuştur.

Ersoy'un Doğu (İslâm), ve Batı (Hristiyan) dünyaları ile ilgili, oldukça zengin içerikli, mukayesesini konu olarak seçmiş bulunuyoruz. Yeni Türkiye Devleti, daha 1920'den itibaren *üç büyük ve önemli düşmana* karşı savaş açmıştır: *Cehalet, fakaralık ve hastalıklar*. Birincisi sonrakilerin de kaynağıdır. "Fatih Kürsüsünde" adlı eserin ilk baskısı 1914'te yapılmıştır. Bunun yayınlanmasından 14 yıl sonra, genç Türkiye Cumhuriyeti, ülkemizle Batı medeniyet dairesindeki ülkeler arasındaki bilimsel ve teknolojik uçurumu hızla ve inatla kapatmak, onlarla yanyana, hatta ön saflarda bulunmak için birtakım önlemler almıştır. Bu önlemlerden biri, belki de en önemlisi 1 Kasım 1928 tarihli "Harf İnkılabı"dır. Tam sağlıklı olmasa da, okur-yazar insan nispetimiz belirtilen tarihe değin %8 ilâ %10 idi. Bu tarih itibarıyla de okur-yazar nispetimiz âdeta sıfırlanmış idi. Türk milletinin, çağdaş medeniyetin nimetlerinden yararlanmasını, aydınlanmasını temin edecek millî bir seferberlik ilân edilmiş, "millet mektepleri" marifetiyle ve "Başöğretmen Mustafa Kemal" in önderliğinde milletimizin, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin okur-yazarlığını sağlamak ve bununla eş zamanlı olarak, ünlü düşünürümüz Ziya Gökalp'in ifadesiyle "son derece muhtaç olduğumuz", ilmin cazibe merkezi olan Avrupa'nın iş ahlâkına, bilim ve teknolojisine erişmek, nihâyet Türk milletini "muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak" için yola çıkılmıştır.

I. ve II. Meşrutiyet devirleri, tarihimizin sancılı dönemlerinden biridir. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmesine azmedilmiş, karar verilmiş projeler bu dönemde tartışılmış, yakın geleceğin fikrî alt yapısı hazırlanmıştır. Farklı düşünceden aydınlar konu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuşlar ve çare önermişlerdir. Mehmed Âkif Ersoy, Doğu'nun geri kalmışlığının ve Batı'nın gelişmişliğinin nedenleri üzerinde durmuş, Türk Devleti'nin sorumluluğunu elinde bulunduranlara çareler önermiştir. Onun konumuzla ilgili düşünceleri ve önerileri, eserinin 264-294. sayfalarını içermektedir. Bundan sonraki ifadeler doğrudan Mehmed Âkif Ersoy'a ait olup, gerekli gördüğümüz sadeleştirmeler, okuyuculara ve dinleyicilere kolaylık sağlasın diye, metin içinde verilmiştir. Konunun günümüzde de önemini koruduğunu düşünüyor ve sözü millî şairimiz ve düşünürümüz, "Millî Mücadele"nin kalem kahramanı, Mehmed Âkif Ersoy'a bırakıyoruz.

2. Batı ve Doğu:

Batı çalışkandır, Doğu tenbeldir.

"Bakın mücahid (çalışkan) olan Garb'a şimdi bir kere:
Havaya hükmediyor kâni olmuyor da yere,
Dönün de âtil (tenbel) olan Şark'ı seyredin: ne geri!

---

¹ Mehmed Âkif Ersoy, **Safahat**, eseri tertib eden: Ömer Rıza Doğrul, 19. Baskı, İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1985. Eser, "merhum üstad Mehmed Âkif Ersoy'un yazdığı yedi ki tabımı ve bunun dışında kalan şiirlerini ihtiva ediyor".

² Safahat'ın dördüncü kitabı olup, ilk baskısı 1914'te yapılmıştır.

Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!³

1914 yılı itibariyle Batı'nın ayırt edici sembolleri, sayısız fenler ve sanatlardır; ilmin eşyada görülen eserleridir: Büyük okyanusları yaran gemiler, dünyayı ülke ülke tarayan trenler, havada yükselen balonlar, düşmanlara karşı ateş kusan toplar, omuzlarında yıldırımlar yatan uçaklar, kovuklarında yanardağ bulunan demirden kaleler yani tanklar; özetle insana korku ve hayret veren eserler hep topluca çalışmanın eseridir. Zenginlik içinde yaşamalar, toplumca paylaşılan sevinçler, insanın düşünme ve belleme rahatlığına bağlı mutluluklar, hep kuvvetlenen emeller, sözü geçerli olmalar, küçülmeyen büyüklükler, sürekli ilerlemeler ve medeniyete erişmeler...

Doğu'ya gelince:

“Zaman zaman görülen âhiret kılıklı diyar
Cenazeden o kadar farkı olmayan canlar
Damarda seyri belirsiz irinleşen kanlar;
Sürünmeler, geberip gitmeler, rezaletler;

.....

“Dilencilikle yaşar derbeder (kapı kapı gezen) hükûmetler;

Esaretiyle mübâhi (övuñen) zavallı milletler;
Harabeler, çamur evler, çamurdan insanlar;
Ekilmemiş koca yerler, biçilmiş ormanlar;
Durur sular, dere olmuş akar helâlâlar;
Sıtmalar, tifolar, türlü mevt-i sâriler (bulaşıcı ölümler);
Hurafeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar;
Mezar mezar dolaşıp, hasta baktıran sağlar...
Ataletin (tenbelliğın) o mülevves teressübatı (kirli dibe vurmaları) bütün!
Nümune işte biziz... Görmek isteyen görsün!
Bakın da haline, ibret alın şu memleketin!
NASILDIN EY KOCA MİLLET? Ne oldu akibetin?
Yabancılar ediyormuş -eder ya- istirahat (tiksinme)
Dilenciler bile senden şerefli dir billâh (Allah'a yemin olsun ki).
Vakarı çoktan unuttun, hayayı kaldırdın;
Mukaddesatı ısırдың, HUDA'ya (Tanrı'ya) saldırdın!
Ne hatıratına hürmet, ne ananâtını (geleneklerini) yâd;
Deden de böyle mi yapmıştı ey sefil evlât⁴.

Mehmed Âkif Bey, şerefli bir geçmişi geriye getirmenin imkânı bulunmasa da; müptezel (itibarsız) yaşamaktansa ölmenin daha iyi olacağını söylüyor ve şöyle devam ediyor:

“Tevakkufun (durmanın) yeri yoktur hayat-ı millette (millet hayatında)

³ Fatih Kürsüsünde, s. 264.

⁴ a.g.e., s. 265.

Sükûn (hareketsizlik) belirdi mi bir milletin hayatında
Kalır senin gibi zillet (onursuzluk), esaret altında
Nedir bu meskenetin (miskinliğin), sen de bir kımıldasana!
Niçin kımıldamıyorsun? Niçin? Ne oldu sana?
Niçin mi? “Çünkü bu fani hayata yok meylin!
Onun neticesidir sa’ye (çalışmaya) varmıyorsa elin.”

Bundan sonra Âkif kendisinin de dahil olduğu dünyanın insanlarına sesleniyor:

“Düşün: hayata veda etmedik elinde ne var?
Şeref mi, şan mı, şahamet mi (akıl, zeka ve cesaret), din mi, iman mı?
Vatan mı, hiss-i hamiyet mi (ülkesini ve milletini tecavüz ve hakarettten koruma duygusu), Hak mı, vicdan mı?
Mezar mı, türbe mi, ecdadının kemikleri mi?
Salîbi (haçı) sineye çekmiş mesacidin (mescidlerin-camilerin) biri mi?
Ne kaldı vermediğin bir çürük hayatın için?
Sayılsa ah giden fidyeler necatın (kurtuluşun) için.⁵

“İşitmedin mi ne söylerdi muhterem ceddin (Gâzi Tiryaki Hasan Paşa):

“Zafer ilerdedir oğlum, hücum edip, düşman sınırını aşıp bir mezar almak, kaçıp da ömürlü olmaktan bin yıl hayırlıdır.”

Bu defa da Batı’nın maddî fetihleri karşısında şaşkına dönen aydınlarımıza sesleniyor:

“Mezelleğin (alçaklığın) o kadar yâr-ı canısın (can dostusun) ki yazık,
Ucunda ölüm yoksa her belâyaya göğsün açık!
Dilenci mevki, milletlerin içinde yerin!
Ne zevki var, bana anlat bu ömr-i derbederin (serseri)?

.....

“Aman Grey! Bize senden olur olursa meded...
Kuzum Puankare! Bittik... İneyet et, kerem et”
Dedikçe sen, karşıdan “inayet ola” dediler.
Dilencilikle siyaset döner mi, hey budala?
Siyasetin kanı servet, hayatı satvet (şiddet ve kuvvet) tir.
Zebûnküş (mazlumu ezen) AVRUPA bir hak tanır ki: kuvvettir.
Donanma, ordu yürürken muzafferen ileri,
Üzengü öpmeye hasretti Garb’ın elçileri!

O, ihtişamı elinden bırakıp da bugün ayaklar altında yatıp duranlara, başımıza gelenleri dine ihale edenlere:

“KADERMİŞ!” öyle mi? Haşa, bu söz değil doğru
Belâni istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu.

⁵ a.g.e., s. 266.

.....
Çalış dedikçe din, çalışmadın durdun,
Onun hesabına bir çok hurafe uydurdun!
Sonunda bir de “TEVEKKÜL” sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!

.....
“Demek ki: her şeyin Allah, Yanaşman, ırgadın O;
Çoluk çocuk O’na ait: Lalan, bacın, dadın O;
Denizde cenk olacakmış... Gemin O, kaptanın O;
Ya ordu lâzımmış... Askerin, kumandanın O;
Köyün yasakçısı, şehrin de baş muhassılı (tahsildarı) O;
Tabib-i aile (aile hekimi), eczacı... Hepsi hâsılı O.
Ya sen nesin? MÜTEVEKKİL! Yutulmaz artık bu?
Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu!
HUDA’yı kendine kul yaptı, kendi oldu HUDA;
Utanmadan da “TEVEKKÜL” diyor bu cür’ete... Ha?
Âkif Bey bu konuyla ilgili gerçekler üzerinde de duruyor:

“Sarılmadan en ufak bir işinde esbâba (vâsitalara),
Muvaffakiyete (başarıya) imkân bulur musun acaba?
Hamakatin (beyinsizliğin) aşılıyor hadd-i itidali (orta çizgiyi), yeter!
Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
“KADER” senin dediğin yolda, dine bühtan (iftira) dır,
Tevekkülün, hele hüsrân içinde hüsrân (ziyan) dır.

.....
“Tevekkülün, hele, manası hiç de öyle değil.
Yazık ki: beyni örümcekli bir yığın cahil,
Nihayet oynayarak dine en rezil oyunu;
Getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hâle onu!⁶

.....
“Dolaş da yırtıcı aslan kesil, behey miskin!
Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersin?
Elin, kolun tutuyorken çalış, kazanmaya bak!
Ki artığınla geçinsin senin de bir yatalak”

.....
“Yıkıp dini, bambaşka bir bina kurduk;
Nebi’ye (Adı güzel kendi güzel Muhammed’e) atf ile, binlerce herze
(boş lakırdı) uydurduk!
O hâli buldu ki cür’et “İbadeti teşvik maksadıyla hadis uydurmak caiz-
dir” en rezil kararı fetva kesildi⁷.

---

⁶ a.g.e., s. 271.

⁷ a.g.e., s. 274.

Allah'a ve elçisine yalan söylenenler marifetiyle:

“Zavallı milletin idraki tarumar olalı,
Muhit-i ilme (bilim çevresine) giren yok, diyar-ı fen (fen ülkesi) kapalı;
Sanayinin adı batmış, ticaret öylesine,
Ziraat olsa da...Âdem nebi usulü yine!
Hulâsa, hepsi çalışmak, yorulmak isteyecek
Fakat çalışmak için önce şart olan: İSTEK.”⁸

İctihad kapısı için:

“Kilitlidir kapı ümmî duhat (anadan doğma dâhiler) için amma
Kıyam-ı haşre kadar ictihad eder “ulema” (bilginler)
Evet, şeraiti (şartları) mevcut olunca insanda;
Ne kaldı menedecek ictihadı (din önderlerinin ayet, hadis ve kıyasa dayana-
narak dinî sorunları çözmedeki gayretleri) meydanda?
İlel- ebed yetişir müctehid bu ümmetten (milletten)
Şu var ki: çıkmalı ferda-yı nûra (aydınlık geleceğe) zulmetten (karanlıktan)
“Kıyas-ı fâside (bozuk benzetmeye) bir kere eyleyin dikkat:
SÜVEYŞ'i açtı herif... Doğru... Neyle açtı fakat?
Omuzlamakla mı? Heyhat! Öyle bir fenle,
Ki bir ömür telef etmiş o fenni tahsile (edinmeye)
Düşünmüyor bu kopuklar ki: Müctehid geçinen
Zamanın olacak muktedası (kendisine uyulana) irfanen”⁹

Mehmed Âkif Bey uzmanlaşmadan, iş bölümünden yanadır:

“Sokarsa burnunu herkes düşünmeden her işe
Kalır selâmet-i milliyemiz (millî kurtuluşumuz) öbür gelişe!
Neden vezaifi (görevleri) taksime hiç yanaşmıyoruz?
Olursa bir kişinin koltuğunda on karpuz,
Öbür gelişte (ölümden sonra dirilişte) de mümkün değil selâmetimiz
Yazık, yazık ki bu yüzden bütün felâketimiz”¹⁰

Düşünürümüz kurtuluş çarelerini de belirlemiş ve teklifte bulunmuştur:

“Nasılca kaybedip kâmilin muharebeyi,
Esaret altına girmişti bir büyük millet;
Zevî'l-ukûl (akıl sahipleri) arasından seçilme bir heyet
Düşündü: Milleti i'lâya (yüceltmeye) çare hangisidir”¹¹
“Döküldü ortaya ârâ-yı encümen (meclisin düşünceleri) bir bir
Siyaseten kimi, kurtarmak istemiş kalanı;

⁸ a.g.e., .s. 276.

⁹ a.g.e., s. 277.

¹⁰ a.g.e., s. 278.

¹¹ a.g.e., s. 280.

Demiş ki diğeri: “Asker halâs eder vatani”
O, der: “Donanmaya vardır bugün eşedd-i lüzûm (şiddetli gereklilik)
Bu, der: “Hayır, daha elzemdir iktisab-ı ulûm (bilim edinme-eğitim-
öğretim)”

.....

“Bir ihtiyar, yalnız dinleyip bidâyette (başlangıçta)
“Mahalle mektebi lâzım!” demiş nihayette.
Zavallının sözü pek anlaşılmamış ilkin;
“Bunak!” diyen bile olmuş düşünmeden lâkin,
Herif, bu söz ne demektir, güzelce şerh etmiş (açıklamış)”

.....

“Sonunda kuvvetimiz şüphesiz ilerlemeli;
Fakat düşünmeli, her şeyde önceden temeli.
Taammüm etmesi (genelleşmesi) lâzım MAÂRİFİN mutlak:
OKUR YAZARSA ahali, ne var yapılmayacak?
Donanma, ordu birer ihtiyac-ı mübremdir (kuvvetli gereksinimdir)
O ihtiyacı, fakat öğreten “MUALLİM” dir!¹²
Deyip kararını vermiş ki, aynen icraya
Konunca, ortaya çıkmış bugünkü ALMANYA.

Sedan’da orduyu Almanlara teslim eden Fransızlar “Prusyalının harb eden ordusu talimlidir; lâkin asıl zaferi kazanmış olan “ÖĞRETMEN ORDUSUDUR” derlermiş. Uğradığımız felâketlerin, bozgunların kaynağı şüphesiz cehâletimizdir:

“Bu derde çare bulunmaz –ne olsa- mektebsiz
Ne Kürd alfabeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arap
Ne Çerkesin, ne Lazın var bakın elinde kitap!
Hulâsa milletin efrâdı (bireyleri) bilgiden mahrum.
Unutmayın şunu lâkin: “ZAMAN: ZAMAN-I ULÛM! (BİLİM ÇAĞI)”¹³

.....

Demek ki; atmalıyız ilme doğru ilk adımı.
MAHALLE MEKTEBİDİR, işte en birinci adım;
Fakat bu hatveyi (adımı) ilkin tasarlamak lâzım
MUALLİM ORDUSU derken, çekirge orduları
Çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı!
“MUALLİMİM” diyen olmak gerektir imanlı,
Edebli, sonra liyakatlı, sonra vicdanlı.
Bu dördü olmadan olmaz: VAZİFE, ÇÜNKÜ BÜYÜK.

---

¹² a.g.e., s. 280.

¹³ a.g.e., s. 281.

Halkın vatana bağlılığının devamı, çağın ilimlerini gençliğe öğretmekle mümkündür:

“Evet, ulûmunu asrın (çağın) şebaba (gençliğe) öğretelim;
Mukaddesâta, fakat çokça ihtiram edelim (saygılı olalım)
Eğer hayatını kasteleyorsanız vatanın:
Bakın, anâsır-i İslâmı (Müslüman halkları) hangi râbıtanın (bağın)
Devamı bağlayabilmiş bu müşterek vatana”¹⁴

Mehmed Âkif Bey merhuma göre kurtuluşumuz birlik ve beraberliğimize bağlıdır:

“Sizin felâketiniz: tarumar (darmadağınık) olan “VAHDET” (BİRLİK)
Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa;
Eğer o his gibi tek, bir de gâyeniz varsa;
Düşer düşer yine kalkarsınız, emin olunuz!
Demek ki, birliği temin edince kurtuluruz.
O hâlde vahdete hâil (engel olan) ne varsa çiğneyiniz
Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz”¹⁵

Üstadımız bundan sonra, XX. yüzyılın hemen başlarında, Osmanlı toplumunu tahlil etmeye başlar: Halkımıza bakanlar, beyni bozulmuş yığın yığın kafa görür. Düşünceleri ters yönlü olup, hepsi yanlışlıkta son bulur. Osmanlı toplumunu oluşturanları altı gruba ayırır:

I

“Birinci zümreyi teşkil eden zavallı avam (halk yığınları)
Bıraksalar, edecek tatlı uykusunda devam.
Bugün nasibini yerleştirdince kursağına
“Yarın” nedir? Onu bilmez, yatar dönüp sağına.
Yıkılsa arş-ı hükûmet (devlet çatısı), tıkılsa kabre vatan
Vazifesinde değil: Çünkü hepsi ALLAH’tan!

.....
Fena kuruntu değil! Ben derim, sorulsa bana:
Kabul ederse cehennem, ne mutlu amca sana”¹⁶

II

“İkinci zümreyi teşkil eden cemaat (topluluk) ise,
Hayata küskün olandır ki saplanıp ye’sse (ümitsizliğe),
“Selâmetin yolu yoktur... Ne yapsalar boşuna!
Demiş de hırkayı çekmiş bütün bütün başına

¹⁴ a.g.e., s. 282.

¹⁵ a.g.e., s. 284.

¹⁶ a.g.e., s. 286.

Bu türlü bir hareket mahz-ı küfr (katıksız küfür) olur; zira:

Taleple âmir olurken bir ayetinde Huda:

Buyurdu: “Kesmeyiniz rûh-i rahmetimden ümit;

Ki müşrikîn (Allah’a ortak koşanlar) olur ancak o nefhadan (esintiden) nevmîd (ümitsiz)”¹⁷

III

“Üçüncü zümreyi kimlerdir eyleyen teşkil?

Evet ŞEBÂB-I MÜNEVVER (aydın gençler) denen şu nesl-i sefih.

-Fakat nezihini borcumdur eylemek tenzih-

Bu züppedeler acaba hangi cinsin efradı?

Kadın desen, geliyor arkasından erkek adı;

Hayır, kadın değil; erkek desen, nedir o kılık?

Demet demetken o saçlar ne muhtasar (kısaltılmış) o bıyık?

Sadası baykuşa benzer, hıramı (salınarak naz ve eda ile yürümesi) saksığana

Hulâsa, züppe demiştim ya, artık anlasana!

.....

Fakat bu kukla herif bir büyük seciyye taşır;

Ki, haddim olmayarak “âferin” desem yaraşır.

Nedir mi, anlatayım, öyle bir metaneti var,

Ki en savunmayacak ye’si tek bira ile savar.

Sinirlerinde teessür (üzüntü) denen fenalık yok,

Tabiatında utanmakla âşinalık yok.

.....

Cebinde gördü mü üç tane çil kuruş nazlım,

Tokatlıyan’da satar mutlaka, gider de çalım.

Muzdarip şairimiz, Meşrutiyet devrinin, Midhat Cemal Kuntay’ın “ÜÇ İSTANBUL”undan, sislere gömülmüş Osmanlı başkentinin genç aydınlarını tanımlamaya ve özelliklerini saymaya başlar:

“Beyoğlu’nun o mülevves (kirli) muhit-i fâhişine (Ahlâk ve edebe aykırı çevreye)

Daha gider, takılıp bir sefilenin peşine.

“Haya, edeb gibi sözler rüsûm-i fâsidedir (bozguncu âdetlerdir, tavırlardır);

Vatanla aile, hatta, kuyûd-ı zâidedir (gereksiz önem vermelerdir)”

Diyor da hepsine birden kuduzca saldırıyor...

.....

Namaz, oruç gibi şeylerle yok alış verişi;

Mukaddesât ile eğlenmek en birinci işi.

Duyarsanız “KARA KUVVET” bilin ki: imandır.

¹⁷ a.g.e., s. 287.

“KİTAB-I KÖHNE” de –haşa- Kitab-ı Yazdandır (Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim’dir)

Üşenmeden ona Kur’an’ı anlatırsan eğer,
Şu ezberindeki esmâyı muttasıl geveler:

“Kurûn-ı mâziyeden (geçmiş zamanlardan) kalma cansız evrâdı (âyetleri, duaları)

Çekerse, doğru mu yirminci asrın evlâdı?”

“Utanmıyor musun? Ettiklerin rezalettir!”

Denirse kendine, milletlerin ekâbirini (büyüklerini)

Sayardı göstererek hepsinin kebairini (büyük günahlarını):

“Filân içerdi... Filân fuhşa münhemikti (yatkındı)” diye

Mülevvesâtını (pisliklerini) bir bir ricâl-i mâziye (geçmişin büyük adamlarına)

İzafe etmeye başlardı paye vermek için¹⁸.

“Peki! Fezaili (erdemleri, faziletleri) yok muydu söylediklerinin?”

Diyen çıkarsa “müverrihlik etmedim” derdi.

Batı medeniyetinin iki yüzüne dikkat çeker:

“Fransızın nesi var? Fuhşu, bir de ilhâdı (dinsizliği)!

Kapıştı bunları “Yirminci asrın evlâdı!”

Ya Almanın nesi var zevki okşayan? Birası;

Unuttu ayranı ma’tûha (bunağa) döndü kahrolası!

Heriflerin, hani dünya kadar bedâyii var:

Ulûmu (numune ve emsali olmayan yeni icadları) var, edebiyatı var, sanayii var.

Giden birer avuç olsun getirse memlekete;

Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete

Kucak kucak taşıyor olmadık mesâviyi (olmadık kötülüğü)

Beğenmesek “medeniyet” diyor; inandık iyi!

“Ne var biraz da maarif getirmiş olsa...” desek

Emin olun size “hammallık etmedim” diyecek¹⁹

Ne kaldı arkaya? Dördüncü kısmın efrâdı (bireyleri)

Bu zümrenin de sefahet (zevk ve eğlenceye dalma) hayat-ı mu’tâdı (alışılmış yaşamıdır).

Hem itiyadını (alışkanlığını) hiçbir zaman değiştiremez;

O nazlı sineye zira, acıklı şey giremez!

Geçen kıyamet için “fırtınaydı, geçti” diyor.

Diyor da zevkine vur patlasın, devam ediyor.”

¹⁸ a.g.e., s. 288.

¹⁹ a.g.e., s. 289.

Hayatı zevkten ibaret sanan, toplumun dördüncü zümresine Âkif Bey altı sahnelik bir tiyatro arz eder ki, bütün sahneleri 1912-1913 tarihli BALKAN SAVAŞI'dır.

Birinci sahne:

Edirne kalesidir gördüğün hisar-ı mehîb (azametli kale)

O zirvesinde biten simsiyah ağaç da: salîb (haç)!

Murad-ı Evvel'i (Sultan Birinci Murad Hudavendigâr); sırtında gezdiren tepeler,

Nasıl rükû ediyor (eğiliyor) Ferdinand (Bulgar Kralı) a bak bu sefer!

Bizim midir sanıyorsun şu yükselen bayrak?

Çeken: Savof (Bulgar orduları komutanı)... LALA ŞAHİN değil, kuzum, iyi bak!

Edirne... İşte o İslâmın âhenin sûru (zorlu kalesi)

Edirne... İşte o Şarkın cebîn-i mağrûru (gururlu, şerefli alını)

İkinci arş-ı tealisi (yükselme kürsüsü) Âl-i Osman'ın.

.....

Edirne... İşte o İstanbul'un demir kilidi

Sefil ayakları altında Bulgarın şimdi

.....

Salibi sineye çekmiş de bekliyor .... nevmîd!

Evvel sadası değil duyduğun tanîn-i medîd (uzun çan sesidir)

.....

Birer mezar-ı müebbed (ebedî mezar) kesilmiş evlere bak:

Beş ayda kırk bini sönmüş ki yanmıyor tek ocak!

Sokak sokak dolaşan sayha: vâpesin feryad (en geride kalan bağırma);

Derin derin duyulan ses: enîn-i istimdat (yardım isteyen inilti)

Dışarıda kendisi mahkûm, içeride namusu...

Esiri öldürüyor, bak ki, zulmün en koyusu!

Merîç'le Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler

Nedir bilir misin? Enkâz-ı tarumar-ı beşer (darmadağın olmuş insan enkazıdır)

Sarayiçi'ndeki biçareler ki hepsi kadın...

Kenara vurmuş olan kısmıdır bu, ecsâdın (cesetlerin)!

.....

-Nedir şu karşiki vadiyi bir alev bürüyor;

Fakat yılan gibi yerlerde kıvranıp yürüyor?

-Nedir mi? Kükremesinden de bellidir: ARDA...

-Ya imtidat-ı mehîbince (heybetli uzayıp gitmesiyle) yükselen her ada?

-Mezar-ı sâhibi (yüzen mezarıdır) binlerce gövdenin, kafanın!²⁰

²⁰ a.g.e., s. 291.

İkinci sahne:

“Gümilcine’yle havalisidir ki bir canavar
Bu melanetleri yapmaz – meğer ki BULGARLAR!-
Ne ihtiyar seçiyor, bak, ne kimsesiz tanıyor;
Beşaltı günde otuz bin adam boğazlanıyor!
POMAKLARIN değilip, süngülerle vicdanı;
Alınmak isteniyor tâ içinden imanı!

.....

Şu, beyni taşların altında uğrayıp kafadan,
Karın, çamurların üstünde inleyen canlar;
Şu, bir yığın kömür olmuş, kül olmuş insanlar;
Ki gazlı bezli, o olmazsa yağlı katranla
Yakıldı Bulgara şâyeste bir soğuk kanla;
“Salıbe secdeye varmak Huda’ya isyandır”
Deyip Huda’sına kurban olan şehîdandır²¹

.....

Biz almasak bile a’dâdan (düşmanlardan) intikamımızı;
Huda ki defter-i ebrâra (iyilikler defterine) yazdı namınızı
Günün birinde şu dağlardan indirir elbet.
O intikamı alır kanlı, canlı bir MİLLET!”

Üçüncü sahne:

Nedir uzakta nümâyân (görünen, âşikar olan) olan şu ıssız ova?
Ki pek hazin duruyor?
Bilmiyor musun, KOSOVA!

.....

O, Yıldırım gibi sahibkırınların, ebedî
Sada-yı kahrı fezasında çınlayan vâdi,
Bir inkılâb ile, ya Râb, nasıl harab olmuş?
Murad-ı Evvel’i koynunda saklayan toprak,
Kimin ayakları altında inliyor, hele bak!
Kimin elinde bıraktık... Kimin emânetini!
O Padişah-ı şehîdin huzur-ı heybetini
Sonunda çiğneyecek midir Sırbın orduları,
İçip içip gelerek önlerinde bandoları?²²

Dördüncü sahne:

-“Nedir şu karşıda birçok karaltılar yürüyor?
-Muzaffer ordu ahaliyi şimdi öldürüyor.

---

²¹ a.g.e., s. 292.

²² a.g.e., s. 293.

Nüfus-ı müslime (Müslümanlar) çokmuş da gayr-ı müslimeden (Müslüman olmayanlardan)

İdare müşkil olurmuş tevazün (dengelemeden, eşitlemeden) eylemeden
Demek tevazün içindir bu Müslüman kesmek;”

.....

Ne reng-i muzlime (siyah renge) girmiş o yemyeşil KOSOVA!
Şimale doğru bütün Pirzerin, İpek, Yakova
Fezâ-yı mahşere dönmüş girivv-i mâtemden... (mâtem, yas tutulmasından)
Hem öyle arsa-i mahşer ki: Yok şefaât eden”

Beşinci sahne:

“Şişip şişip gidiyorsun, değil mi, ey VARDAR?
Ya boğduğun kadının, erkeğin hesabı mı var!
Mezarı olmaz iken bunca na’ş-ı mevvâcın (dalgalanan cesedin),
Cenaze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcın (dalgaların)

.....

O kanlı canlı yiğitler ki: Gök kubbenin altını
Koşar gezerdi senin dûş-ı imtinanında (minnete duçar olduğun)²³

Altıncı sahne:

Selânik’in, Serez’in, bak, o nâmdar (tanınmış) ovası,
Kimin elinde bugün, hangi haydudun yuvası?
Zemini öyle boyanmış ki, hûn-ı İslâm’a: (İslâm’ın kanına)
Kızıl kesafeti çökmüş cebin-i eyyâma! (günlerin alınına)!

.....

Kızardı çehre-i dünya; kızardı rûy-ı sema (gökyüzü)
Fakat şu mavili bayrak kızarmıyor hâlâ!

.....

Şehirde evlere baskın; kaza katl-i nüfus (halkı öldürme)
Kurada kalmadı telvis (kirletilmedik) olunmadık namus!
Yapan da kim? Adı Osmanlı, ruhu Yunanlı,
Bu işte en mütehassıs bölük bölük kanlı

3. Sonuç

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti’nin pek de doğal olmayan çöküşünün ızdırabını benliğinde duyan Mehmet Âkif ERSOY, geri kalmışlığın ve çöküşün

---

²³ a.g.e., s. 294.

sebepleri üzerinde durmakta, önleyici çareler önermekte ve o tarihlerdeki Türk toplumunun bir profilini de çizmektedir. Daha o tarihlerde yorgun ve bitâb düşmüş olan halk yığınları, bıraksalar tatlı uykusunda devam edecektir. Yorgunluğunun ve güçsüzlüğünün nedenleri üzerinde düşünmemekte, olup bitenleri Allah'tan bilmektedir. Toplumun bir kesimi de hayata küsmüş, ümitsizliği meslek edinmiştir. Bunlara göre kurtuluşun, adam olmanın bir yolu yoktur. Aydın gençlere gelince, sınırlarında üzüntü, tabiatında utanmakla tanışıklığı yoktur. Halbuki gençlik gelecektir ve çok iyi bir donanımla yetiştirilmelidir. Bir de dünya hayatını zevkten ibaret sayanlar vardır ki, Mehmet Âkif Bey, bunlara hayatın aynı zamanda mihnet ve meşakkatten ibaret olduğunu, Balkan savaşları sırasında ve sonucunda oluşturulan sahnelerle göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yüzyıllardır çekilen millî belâların bir uyanıklığı ve aziz vatanın her karış toprağını sulayan kanların bedelidir. Bağımsızlık ve özgürlük tarihimizin ne zaman başladığı bilinmeyen doğal bir sonucudur. Meşrutiyet devri aydınları, yukarıda tasnif edilen Osmanlı toplumu içinden “Millî Mücadele”yi yapacak “Âsım’ın nesli”ni çıkardılar ve bu nesil marifetiyle millî devleti, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti’ni kurdular. O altın nesle Türk kültürünü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmayı millî ülkü olarak miras bıraktılar. Bir daha ağır bedeller ödememek için, yetiştirilecek olan çocuklarımıza, eğitimin hangi kademesinde olursa olsun, Türk Milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne, Türk millî geleneklerine düşman biçimle unsurlarla mücadele etme lüzumunun öğretilmesini, daima ileri gidilmesini, Türk millî kimliği ile çağdaş uluslar içinde yer alınmasını vasiyet ettiler. Medeniyetin belirli bir dine, bir coğrafyaya, bir millete ait olmadığını ve olamayacağını, binaenaleyh medeniyetin tüm insanlığın ortak eseri ve mirası olduğunu, bu esere sahip olmak ve bu mirastan yararlanmak gerektiğini bizzat hayatlarıyla göstermiş oldular.

KAYNAKÇA

Ersoy, Mehmed Âkif, **Safahat**, (eseri tertib eden: Ömer Rıza Doğrul), 19. Baskı, İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1985.